УДК 681.3
М. Карачок

НОВИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНОЇ СОБІВАРТОСТІ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто формування в нормативній собівартості накладних витрат. Проаналізований існуючий метод формування статей по накладних витратах. Запропонований новий підхід до формування статей накладних витрат, а саме, витрат на ремонт і обслуговування обладнання, експлуатацію обладнання, інструмент.

Перехід до ринкової економіки ставить перед керівниками підприємств (акціонерних товариств) зовсім нові проблеми, які раніше в умовах адміністративно-командної системи не виникали. Тут і проблеми виживання в умовах конкурентної боротьби, які потребують для свого вирішення знань про особливості ведення господарської діяльності в умовах ринку, і вміння вивчати запити споживачів та орієнтуватися в усіх аспектах виробничогосподарської діяльності підприємства, і володіння методами управління витратами виробництва [1].

Основою системи управління витратами є нормативний облік, який забезпечує правильне відображення, своєчасне виявлення і попередження нераціональних витрат. Насамперед, це обгрунтовані техніко-економічні елементи витрат [2]. Нормативний метод дає можливість попередньо обчислити собівартість продукції на основі діючих нормативів. Раціональне ведення господарства вимагає застосування прогресивних технологічних нормативів і норм виробничих витрат. Прогресивні технологічні нормативи і норми витрат - діючий фактор, який сприяє збільшенню обсягу виробництва і зниженню собівартості продукції.

Застосування прогресивних технологічних нормативів і норм витрат має важливе значення для роботи підприємств з метою отримання вагоміших результатів із найменшими витратами та організації обліку і аналізу витрат виробництва. Систематичне удосконалення норм витрат може і повинне проводитися при застосуванні нормативного методу обліку. Цей метод сприяє контролю за здійсненням заходів, спрямованих на підвищення технічного і організаційного рівня виробництва, удосконалення норм витрат. Покращення організації нормативного господарства і удосконалення норм необхідні не тільки для правильної організації обліку, але, передусім, для нормального функціонування виробництва.

Одним із елементів нормативного обліку є складання на основі діючих норм нормативних калькуляцій. Поряд із покращенням обліку, контролю і аналізу витрат на виробництво важливе значення для покращення економічної роботи на підприємствах має удосконалення калькулювання собівартості продукції. Калькуляції собівартості, які становлять дійсні витрати на їх виробництво і реалізацію, потрібні для удосконалення оптових цін, правильного визначення прибутку і рентабельності виробництва.

Комплексна автоматизація управління підприємством створює нові можливості для покращення організації нормативного господарства, що служить передумовою для широкого використання нормативного методу в обліку витрат на виробництво. Такі можливості, насамперед, досягаються завдяки правильному і оперативному виконанню розрахунків із нормування, систематизації норм, організації їх зберігання, своєчасного коректування

діючої системи норм і нормативів. Так, наприклад, на машинних носіях пропонується зберігати нормативи протягом 2,5 років з усіма постійними змінами і причинами (винуватцями) змін, використавши реквізити «дата початку» і «дата кінця» дії відповідної норми. Такий термін зберігання дає можливість за допомогою ЕОМ отримати розрахункові дані для аналізу, контролю і регулювання зміни норм. Потребує удосконалення і ступінь деталізації норм витрат матеріалів, трудових і вартісних витрат.

У собівартості знаходять відображення ступінь використання матеріальних і трудових ресурсів, рівень управління, стан техніки і технології тощо. План по собівартості, передусім, спрямований на виявлення і мобілізацію резервів підприємства для систематичного зниження витрат на виробництво продукції. Існуючий у теперішній час порядок планування собівартості на підприємстві має низку суттєвих недоліків, які необхідно усунути при автоматизації розрахунків із використанням ЕОМ.

Однією із причин спотворення собівартості є необгрунтований порядок розподілу між виробами витрат на обслуговування виробництва і управління. Технічний прогрес підвищив питому вагу цих витрат на виробництво. Різні рівні механізації виготовлення виробів, вартість застосованого обладнання не дозволяють обгрунтовано розподіляти між виробами витрати на утримання і експлуатацію обладнання пропорційно до заробітної плати виробничих робітників. У цьому випадку значна частина витрат, пов'язаних з утриманням автоматичних ліній і іншого складного обладнання, відноситься не на собівартість виробів, виготовлених на цьому обладнанні, оскільки заробітна плата в цих виробах відносно невелика, а на собівартість виробів, виготовлених переважно із застосуванням ручної праці або простішого обладнання. Такий розподіл цих витрат викликає суттєву неточність визначення собівартості продукції. Розподіл цехових і загальнозаводських витрат пропорційно заробітній платі приводить до того, що велика частина цих витрат також необгрунтовано припадає на вироби, які виготовляються з меншим ступенем механізації виробництва.

Удосконалення обліку виробничих витрат сприяє точнішому обчисленню собівартості виробів, застосуванню підприємствами нормативного методу обліку і його елементів, обгрунтованому визначенню витрат на обслуговування виробництва і управління, правильному віднесенню їх на собівартість виробів. Однак, це дуже трудомістка робота і в умовах ручного методу обробки даних не завжди здійснюється. У зв'язку з цим пропонується комплекс задач з розрахунку витрат на утримання і експлуатацію обладнання на одиницю продукції, виходячи із кількості верстатогодин роботи обладнання (за окремими його групами). Вона необхідна для виготовлення за технологією виробу і вартості витрат на годину роботи обладнання. У цей комплекс входять такі задачі:

- розрахунок витрат на обслуговування і ремонт обладнання;
- розрахунок амортизації, витрат енергії і витрат на обслуговування та ремонт обладнання на виріб;
- розрахунок витрат інструменту на виріб.

Основна мета задачі «Розрахунок витрат на обслуговування і ремонт обладнання» - розрахунок витрат на обслуговування, поточний і капітальний ремонти обладнання. У ході розв'язку задачі визначається вартість ремонту і обслуговування однієї ремонтної одиниці для кожного класу обладнання в розрізі ступеня складності за всіма видами ремонтів. Розрахунок проводиться в розрізі чотирьох ступенів складності і п'яти видів ремонту, а саме: 1 -

міжремонтне обслуговування; 2 - огляд; 3 - малий ремонт; 4 - середній ремонт; 5 - капітальний ремонт. Для визначення вартості однієї ремонтної одиниці використовуються нормативи, які наведені в довіднику «Єдина система плановопопереджувальних ремонтів і раціональної експлуатації технологічного обладнання машинобудівельних підприємств». Нормативи витрат матеріалів на плановопопереджувальні ремонти (ППР) розраховуються на основі норм наведених у довіднику.

У вартість однієї ремонтної одиниці входить вартість матеріалів, запасних частин, основна заробітна плата, доплати, премії, додаткова заробітна плата і відрахунки із заробітної плати. Крім цього, для всіх видів ремонту включаються цехові витрати, а для капітального і середнього ремонтів з періодичністю більше року - загальнозаводські. Основна заробітна плата на одну ремонтну одиницю визначається на основі нормативів часу і часових тарифних окладів ремонтних бригад. Використовуючи графік ППР і одержану вартість ремонтної одиниці, визначається нормативна вартість ремонту і обслуговування одиниці обладнання на рік, квартал, місяць. У подальшому для основного технологічного обладнання визначаються витрати на годину роботи одиниці обладнання в групі обладнання, враховуючи дійсний фонд часу роботи обладнання.

Витрати по ремонту обладнання, яке використовується для ремонту інструменту, обладнання допоміжного (підйомно-транспортного, міжцехового конвеєра, підвісних доріг), вентиляційного обладнання, енергетичного (для виробництва пари, стисненого повітря) і іншого обладнання основних цехів, визначаються на рік з розбивкою по місяцях. Всі ці витрати на виріб знаходять, виходячи з верстатомісткості виробу (за технологічним обладнанням).

Розподіл витрат з ремонту гальванічного обладнання проводиться, виходячи із продуктивності обладнання ($м^2$/год), площі покриття деталі ($м^2$), застосованості деталей у виробі і витрат із ремонту на годину роботи. Витрати з ремонту і обслуговування складального конвеєра розподіляються аналогічно до гальванічного обладнання. Продуктивність конвеєра вимірюється в шт/год.

У задачі «Розрахунок амортизації, витрат енергії і витрат на обслуговування і ремонт обладнання на виріб» проводиться розрахунок елементів статті витрат на утримання і експлуатацію обладнання (амортизаційні відрахування, витрати електроенергії, газу, води, пари, стисненого повітря) і розподіл їх на вироби. Розрахунок проводиться в розрізі груп обладнання, в склад яких входить основне і обслуговувальне обладнання. Амортизація обладнання, яке використовується з технологічною метою (крім складальних конвеєрів, гальванічного обладнання), на виріб визначається, виходячи із суми амортизаційних відрахувань на годину роботи обладнання. Ці дані розраховуються на основі вартості обладнання, норм амортизаційних відрахувань і верстатомісткості виготовлення виробу.

У задачі проводиться розрахунок собівартості пари, стисненого повітря на основі вартості витрат на їх виробництво і квартальної потреби. Розрахунок енергії у вартісному виразі за групами технологічного обладнання на виріб визначається, виходячи із норм витрат енергії (електроенергії, газу, пари, води, стисненого повітря), вартості одиниці енергії і верстатомісткості виготовлення виробу.

Амортизація і вартість витрат енергії на утримання і експлуатацію обладнання для покриття визначається на виріб, виходячи із амортизаційних відрахувань, вартості витрат енергії, продуктивності обладнання в $м^2$ на

годину роботи, площі покриття деталі, складальної одиниці і застосованості деталей у виробі.

Амортизація і витрати енергії на експлуатацію складальних конвеєрів на виріб визначається, виходячи з амортизаційних відрахувань, вартості витрат енергії і продуктивності складального конвеєра в штуках на годину роботи обладнання. Розрахунок амортизації і витрат енергії на обладнання, яке обслуговує цілий цех (підйомно-транспортне, міжцеховий ковеєр, підвісні дороги, вентиляційне, енергетичне та інше), і обладнання для ремонту інструменту проводиться на місячний дійсний фонд часу.

У задачі «Розрахунок витрат інструменту на виріб» розраховують витрати інструменту (нормалізованого, стандартного, спецінструменту) на виріб за нормами і витрати по ремонту. Для визначення витрат за нормами попередньо розраховується середня стійкість спецінструменту. На основі середньої стійкості визначається норма витрат спеціального інструменту. Також визначається відкоректована норма витрат, виходячи із дворічної виробничої програми. В задачі розраховується вартість ремонту інструменту на одну гривню витрат інструменту за нормами. Вартість ремонту визначається як сума показників: витрати на ремонт обладнання, сума амортизації і вартість витрат енергії, зарплата робітників з ремонту інструменту, вартість запчастин і допоміжного матеріалу, послуги інструментального цеху. Вартість витрат інструменту на виріб визначається як сума норми витрат у вартісному виразі і вартості ремонту інструменту на виріб.

Цехові і загальнозаводські витрати необхідно розподілити пропорційно до суми заробітної плати виробничих робітників і витрат на утримання та експлуатацію обладнання, оскільки ці витрати є взаємозв'язаними. При механізації і автоматизації виробничих процесів заробітна плата виробничих робітників на одиницю продукції зменшується, але разом із тим збільшуються витрати на утримання і експлуатацію обладнання через зростання амортизаційного фонду, обсягу робіт з ремонту і експлуатації обладнання тощо.

Розподіл цехових і загальнозаводських витрат пропорційно до суми основної заробітної плати виробничих робітників і витрат на утримання і експлуатацію обладнання буде точнішим. Він дозволить усунути такий стан, що на виготовлені переважно із застосуванням ручної (немеханізованої) праці вироби необгрунтовано відноситься велика частина цехових і загальнозаводських витрат. Такий метод розподілу накладних витрат дозволить точніше визначити нормативну собівартість виробів, а звідси і всі похідні: планову собівартість, ціну, прибуток, рентабельність.

Summary. There is considered formation in the normative cost price of superimposed costs. There is analysed existing method of formation points till superimposed costs. There is offered the new approach to formation points of superimposed costs, namely costs of repair and service of the equipment, costs of operation of the equipment, costs of a tool.

Література

1. Информационные системы в экономике/Под ред. В.В.Дика. - М.: Финансы и статистика. - 1990. - 158 с.
2. Основні положення про склад виробництва (обігу) на підприємствах і в організаціях. Постанова Кабінету міністрів України від 10 листопада 1994 р. № 759. Урядовий кур'єр.- 19 листопада 1994.- № 179, С. 7-8.